1878. aastani anti lavaetendusi „Vanemuises“ harva ja juhuliselt, — mängiti ainult suurte pühade, tähtsamate laatade ja Saksa Põllumeeste Seltsi näituste puhul. Mainitud aastal saab „Vanemuise“ laulukoori- ja näitejuhiks August Wiera, kes seltsi lavaetendusis vareminigi tegev olnud. Vähese haridusega endine puusepa-õpipoiss, kuid energiline töömees ja osav olupolitik, kes küll vähem hoolitses näitelavalise kultuuri arendamise kui ajamaitse lõbuhuvide ärakasutamise eest, jääb Wiera üle veerandsaja aasta eesti näitelava keskkujuks. Üksi „Vanemuise“ näitejuhina on ta juhatanud 1613 etendust, püstitanud seega omal alal „eesti rekordi“. See arv ei kõnele veel midagi Wiera lavategevuse sisulise väärtuse poolt, näitab õigemini ainult Tartu teatrielu rohket arvulist tõusu läinud aastasaja viimaseil kümneil ja käesoleva alul. Siiski olgu tähendatud, et selle arvulise kasvamisega käsikäes käis ka rohke organiseerimistöö lavakunsti alal. 1883. a. astus ellu „Eesti näitlejate ühendus“, ja sellest ajast peale kasvab „Vanemuise“ näiteseltskond, mis koostus asjaarmastajaist, aasta-aastalt ikka suuremaks ja tugevamaks. Wiera eestvõttel hakatakse erilist rõhku panema n. n. laulumängu, ooperi ja opereti peale. Esimesena sel alal esitati 1883. a. Weberi melodraama „Preciosa“, 50 tegelase osavõttel; selle menu oli paarikümne aasta jooksul erakordne, nii et teda 114 korda ette kanti. „Wiera teatri“ mõju ulatus ka üle kodulinna piiride, milleks rohkesti kaasa mõjusid agara näitejuhi võrdlemisi sagedad ringreisid läbi kodumaa. 1890. a., ägedamal venestamisajal, keelati „Vanemuisel“ näitemängude etendamine. Aasta hiljemini sai aga Wiera oma vastutusel selleks loa, kusjuures ka aineline külg jäi ettevõtja õlule. Nii kestis see kuni 1895. aastani, mil „Vanemuine“ uue põhikirja sai ja näitelava-tegevuse oma kätte võttis. Wiera jäi küll direktoriks edasi tiitliga „ülem näitejuht, laulu juhataja ja kapellmeister“, kuid läks oma lavategevuses järjekindlalt languse poole. Näiteseltskonda oli raske koos hoida, arvustus ja opositsioon läks alatasa teravamaks, endise puusepaõpipoisi teater, kivinenud oma eluvõõras romantikas, ei suutnud enam teistele teedele arenenud publikumi nõudeid rahuldada. Aastasaja viimaseil aastail püüdis eriti „Postimehe“ ringkond „Vanemuise“ teatri ellu mõningaid uuendusi tuua, kuid need katsed jäid esialgu tagajärjetuks. Wiera toimis endiselt omapead vanas vaimus edasi.

Pöörde Tartu eesti teatri ellu tõi 1903. aasta. Sel suvel põles „Vana-Vanemuise“ hoone maha ja sama aasta detsembris otsustas „Vanemuise“ peakoosolek Tõnissoni rühma pealekäimisel Aia uulile hakata uut suuremat teatrimaja ehitama. Järgmisel aastal saadeti Karl Menning Saksamaale näitejuhiks õppima. Ring oli käidud. „Vana-Vanemuine“ oli oma ülesande täitnud, nüüd aga ajale alla jäänud. Ihaldati uut. — „Suur hulk meie rahvast on „Vanemuise“ kõrget treppi mööda suurde aeda astunud,“ kirjutab „Postimees“ (1905, nr. 169), seltsi senist tegevust ja mõju uue teatrimaja ehitamise puhul kokku võttes, vanade puude all „rahvapidude kirjust elust osa võtnud ja kitsas madalas saalis väiksel näitelaval lambiõli väsinud valgusel võidunud näiteseinte vahel näitemängu luule-elu vaadelnud, palavusest ja halvast õhust hoolimata. Need ruumid nägid eesti rahvusliku elu lainetamist; nad nägid aga ka nende voogude tagasimõõnamist, kuni elu peaaegu täieliku ärasumbumiseni. Ja aegamööda jäi maja Jaama uulil väiksemaks ja kaugematele ringkondadele võõramaks, eluvool oli endale nähtavasti teise jooksu valinud.“

„Vanemuise“ uus teatrimaja, mis ehitati suurte pingutuste ja võlgadega, sai valmis 1906. a. Oma suuruse, eriti aga ehitusstiili poolest oli uus hoone esimene

Tartu, lk. 168